

Henri Dženkins, redovni profesor
Prorektor, Univerzitet Južna Kalifornija, SAD

Niko Karpentije,¹ vanredni profesor
Univerzitet Vrije Brisel, Belgija;
Karlov univerzitet u Pragu, Republika Češka

Teoretisanja o intenzitetu participacije: razgovor o participaciji i politici²

Apstrakt: Ovaj razgovor je započeo u Pragu, u Češkoj, tokom panel diskusije kojom je moderirala Irena Reifova na simpozijumu “O osnaženoj i strastvenoj publici u vrijeme konvergencije medija” (On Empowered and Impassioned Audiences in the Age of Media Convergence) koju je organizovao Fakultet društvenih nauka Karlovog univerziteta.

Tekst sadrži niz rasprava. Prvo, postoji razgovor o karakteru participativne demokratske utopije i kulture participacije i tome kako grupe prihvataju (ili ne prihvataju) poželjne prednosti novih medija. Pri čemu se naglašava politička priroda i potencijal popularne kulture i razmatra povezanost sa institucionalnom politikom.

U ostala tri ključna područja pominju se: uloga različitih kultura liderstva, značaj organizacije u strukturiranju procesa participacije, kao i potreba za unapređenjem nivoa građanske pismenosti, omogućavajući veću podršku kulturi participacije.

Ove teme su povezane u raspravi o definiciji participacije i njenom povezanošću sa vlašću. Obuhvaćene su razlike između participacije sa jedne strane i interakcije, angažovanosti, interpretacije i cirkulacije sa druge. Konačno, osnovna nit rasprave je o ulozi akademske zajednice, sa naglaskom na odnos između kritičke teorije i kulturalnih studija, potrebe da se dekonstruišu sopstveni okviri i pitanjem koji jezik treba koristiti kako bi se naučna istraživanja predstavila javnosti.

Ključne riječi: *građanstvo, kultura konvergencije, kritička teorija, studiji kulture, demokratija, obrazovanje, fandom, pismenost, participacija, participativna kultura, participativna demokratska utopija.*

1 E-mail: nico.carpentier@vub.ac.be

² Ovaj rad je prvi put objavljen kao: Henry Jenkins and Nico Carpentier (2013) “Theorizing participatory intensities: A conversation about participation and politics”, *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies*, 19(3): 265-286, DOI: 10.1177/1354856513482090. Ponovno objavljivanje je odobrila izdavačka kuća SAGE (broj licence 3521530129013). Zahvaljujemo se autorima na pomoći u procesu ponovnog objavljivanja rada i Vrije Univerzitetu Brisel, Belgija (VUB) na podršci.

Henry Jenkins, full professor
Provost, University of Southern California, USA

Nico Carpentier, associate professor
Vrije Universiteit Brussel, Belgium;
Charles University in Prague, Czech Republic

Theorizing participatory intensities: A conversation about participation and politics³

Abstract: This conversation started in Prague, the Czech Republic, during a panel moderated by Irena Reifová at the symposium ‘On Empowered and Impassioned Audiences in the Age of Media Convergence’. The event was organized by the Faculty of Social Sciences at Charles University. The text contains a series of discussions. First, there is a conversation about the nature of the participatory democratic utopia and participatory culture and how groups take (or do not take) advantage of the affordances of new and emerging media. It also emphasizes the political nature and potential of popular culture and touches upon its connection to institutionalized politics. Three other key areas are mentioned: the role of different cultures of leadership, the significance of organizations in structuring participatory processes, and the need to enhance civic learning, providing more support for participatory cultures. This is combined with an interlocking discussion about the definition of participation and how it is tied up with power. It covers the differences between participation and interaction, engagement, interpretation, production, curation, and circulation. Finally, there is an underlying strand of discussion about the role of academia, focusing on the relationship between critical theory and cultural studies, the need to deconstruct our own frameworks and the question of which language to use to communicate academic research to the public.

Key words: *Citizenship, convergence culture, critical theory, cultural studies, democracy, education, fandom, literacy, participation, participatory culture, participatory democratic utopia*

³ This article was first published as: Henry Jenkins and Nico Carpentier (2013) “Theorizing participatory intensities: A conversation about participation and politics”, *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies*, 19(3): 265-286, DOI: 10.1177/1354856513482090. The republication is licenced by Sage (license number 3521530129013). We want to thank the authors for facilitating the republication process, and the Vrije Universiteit Brussel (VUB) for their support.

Niko Karpentije (Nico Carpentier): Ovaj razgovor je započeo na simpozijumu pod nazivom “O osnaženoj i strastvenoj publici u vrijeme konvergencije medija” koji je organizovao Fakultet društvenih nauka Karlovog univerziteta u Pragu. Nakon skupa, Henri Dženkins (Henry Jenkins) i ja smo se dogovorili da nastavimo debatu kao pisani dijalog. Polazna osnova ovog dijaloga su sljedeće rečenice iz debate kojima je zaključen panel: “Naziv jedne od platformi ‘Dokument broj 11’, umjetničke izložbe u Kaselu, bio je *Neostvarena demokratija*” (Enwezor et al., 2003). Ako ćemo proširiti tu ideju, znači da će demokratija i kultura participacije uvijek biti neostvarene. Ne postoji krajnji cilj. Nikada neće biti postignut. Možemo se približiti, ali nikada ne možemo da ga dostignemo. Uvijek će biti borbe, uvijek će biti osporavanja. Uvijek će biti elitističkih snaga koje će nastojati da stvari povrate na stari sistem.

Henri Dženkins: Ja bih se složio. Participativna kultura, u svakom apsolutnom smislu, može biti utopijski cilj, što je značajno zbog načina na koji motivišemo naše borbe da se on postigne, a pružajući mogućnost da izmjerimo ono što smo postigli. Ja sve više i više govorim o ‘više participativne kulture’ upravo da bi priznali ovo ključno načelo - da je participativna kultura nešto za šta smo se borili u proteklih više od sto godina; mi smo osvojili i izgubili polje svake nove tehnologije. Čak i ako sve veći broj ljudi, barem u razvijenom svijetu, ima pristup nekom od rasprostranjenih komunikacionih kapaciteta, te mogućnosti nijesu ravnomjerno raspoređene. Zbog takve perspektive iznosimo našu zabrinutost, recimo, zbog načina na koji su kompanije za Web 2.0 pokušale da prikupe i obezvrijede energiju javne participacije, čak i ako nude sredstva koja se mogu koristiti kao podrška demokratizaciji i diverzifikaciji naše kulture.

Moje poimanje participativne kulture je dramatično evoluiralo. Kada sam prvi put upotrijebio taj izraz u knjizi “Tekstualne lovokradice” (Textual Poachers, Jenkins, 1992), uporedio sam participaciju sa posmatranjem (spectatorship),⁴ jedino praveći razliku između kulturne logike fandoma.⁵ Kako je digitalno doba proširilo pristup praksi kulturne proizvodnje i cirkulacije, ja sam prošao kroz talase vrto-glavih uzbuđenja povećavajući nesigurnost o potencijalima participativne kulture. Pokušao sam da identifikujem potrebe obrazovanja i pedagoške prakse koje mogu pomoći ljudima da više prihvataju kulturu participacije i u posljednje vrijeme sve više sam zainteresovan za ‘politiku participacije’, što sam i ustvrdio na kraju knjige “Kultura konvergencije” (Convergence Culture, Jenkins, 2006a) da smo se više igrali sa sredstvima i navikama u našem rekreacionom životu, što bi moglo imati mnogo “ozbiljnije” koristi u politici, obrazovanju, religiji, i tako dalje. I sada uviđam da su te navike efikasno raspoređene da povežu mlade ljude sa političkim pokretima koji imaju neki nacionalni i međunarodni uticaj.

U isto vrijeme, “participativna kultura” je postala samo fraza koja se često koristi veoma površno u onim grupacijama koje žele da namame naše učešće, ali ne žele

⁴ *Spectatorship* - se u ovom kontekstu može prevesti kao gledanje nečega bez učešća (prim. prev.).

⁵ Fandom je složenica nastala od riječi ‘Fan’ i ‘Kingdom’ i u ovom slučaju se može prevesti kao zajednica fanova. Zbog ustaljene upotrebe korist ćemo ovaj termin (prim. prev.).

da odustanu od bilo kakve stvarne kontrole. I bojim se da sam doprinio ovoj pojavi kretanjem između deskriptivne i normativne definicije participativne kulture, jer nijesam uvijek bio jasan, kao što sam trebao da budem, u njihovom razlikovanju.

Tokom protekle dekade, kritička teorija nam je ponudila najbolja sredstva za razumijevanje onih snaga koje bi mogle otkloniti veći dio participativne kulture, pri čemu su studije o publici i fanovima bolje ukazali na ona mjesta gdje bi se neki aspekti participativne kulture mogli ili trebali realizovati. Kako bi stvorili efikasne teorije, mi moramo razumjeti i ono za šta se borimo, kao i ono protiv čega se borimo. Moramo izbjeći i jednu i drugu krajnost: krajnost kritičkih studija je da se ništa ne može ili neće nikada promijeniti, sa druge strane, krajnost mnogih digitalnih teorija je da je progresivna promjena neizbježna posljedica novih medijskih sistema, a ne nešto za šta se treba boriti stopu po stopu.

To je ono što poštujem u Vašoj prezentaciji iz Praga. Bili ste skeptični oko nekih jednostavnih tvrdnji koje su iznešene o participativnoj kulturi, ali nijeste bili cinični o važnosti ove borbe. Ovdje ste prihvatili, kako sam pročitao, da se možemo "približiti" postizanju tih ideala. To smještanje u određeni okvir nam daje polazište za produktivan razgovor. Mi sada treba da izoštrimo vokabular i razvijemo neke preciznije kategorije za ocjene konkurentskih polazišta o participaciji. Takođe je potrebno ići dalje od teoretske paralize - iste stare rasprave, sa istim starim ljudima - kako bi se konkretne intervencije na nivou politike i obrazovanja približile ostvarenju naših težnji. Bez takve nade, ne postoji motivacija za borbu.

NK: Slažem se da je krajnje vrijeme da izoštrimo naše teorijske koncepte. Veliki dio mog rada je usmjeren na samu definiciju pojma participacije, gdje se zalažem za shvatanje pojma kao dijela političko-demokratske borbe za sebe. Iako sam uvijek bio oprezan s Arnsteininom (Arnstein, 1969) metaforom 'skala participacije', mislim da je još uvijek relevantna jer uvodi normativno-kritičku dimenziju u raspravu o participaciji. Njen rad naglašava da termin 'participacija' krije mnogo različitih značenja, koja se kreću od manipulacije do potpune kontrole građana. Ono što ona uvodi u debatu je ideja da su mnoge različite društvene prakse (u njenom slučaju se odnose na urbano planiranje) označene kao participativne i da moramo pažljivo promatrati praveći razliku između intenziteta participacije. I doista, moramo priznati da neki postupci koji su označeni kao 'participacija', to zapravo nijesu, ili je nivo participacije minimalan. To je mjesto gdje moramo kritički pristupiti.

Međutim, kako bi bili normativno-kritični, potrebno nam je utemeljenje koje omogućava da utvrdimo koliki je nivo participacije u određenom društvenom događaju. Potreban nam je horizont kako bi mogli da procijenimo društvenu praksu i zahtjeve participacije. Moj prijedlog je da se vratimo na političko-demokratsku teoriju, na Pejtmanovu (Pateman, 1970) definiciju potpune participacije sa pozicijom jednake moći sa svim akterima u procesu donošenja odluka. Ne mislim da se ovaj nivo jednakosti ikada može dostići za stalno; ako je uopšte dostižan, to može biti samo privremeno. Ali koncept potpune participacije je važan kao intelektualno referentna tačka koja omogućava kritičko vrednovanje - i poređenje - različitih participativnih društvenih praksi. U isto vrijeme, pojam pune participacije, čak i

ako je ideal-koji-se-nikada-neće-dostići, ima funkciju važne demokratske utopije. To je moja demokratska utopija, jer vjerujem da je potrebno da se zalažemo za ove radikalne jednakosti. To je takođe mjesto moje nade, jer mislim da se tom idealu možemo približiti. Evo, mislim da sam veoma blizu vašeg razmišljanja koje se odnosi na potrebu za “više participativne kulture”.

Postoje argumenti koji idu prilog ovoj nadi. Ipak, u isto vrijeme, mislim da moramo priznati propuste, neuspjehe i nemogućnost postizanja ove participativne demokratske utopije za stalno. Ovdje se uvijek prisjetim Beketa (Beckett), kada je napisao: “Da li ste ikada pokušali. Da li ste podbacili. Bez obzira na to. Pokušajte ponovno. Opet podbacite. Podbacite bolje”. Možda je to postmodernistički način shvatanja neuspjeha utopije, dok se zadržava osnovna vjera i duboka predanost istoj utopiji. Da kažemo nešto drugačije, znači da ne možemo ostati slijepi pred ispraznom retorikom participacije i da treba da analiziramo ove propuste i instrumentalizaciju. Smatram da to zahtijeva potrebu izbjegavanja uopštenih izjava bilo utopijskih ili distopijskih - od strane mnogih autora, koje ste s pravom kritikovali. Tačnije, smatram da treba da se vratimo na nivo mikroanalize moći, posmatrajući kako su određene participativne prakse okarakterisane u specifičnoj ravnoteži moći i borbi na različitim nivoima, trenucima i mjestima. Participativna praksa je iznenađujuće složena i gotovo nikada nije jednostavna. Razmatrajući tu kompleksnost - i protivrječnosti koje ih aktiviraju - kritički, ali s poštovanjem i nadom, veoma je neophodna intelektualna strategija za razumijevanje društvene stvarnosti i, na duge staze, jedna koja podržava participativnu demokratsku utopiju.

Odnos između kulturne i političke participacije

HDŽ: Jedan sam od učesnika nove istraživačke mreže u projektu “Mladi i participativne politike” (Youth and Participatory Politics, YPP) koji je osnovan i finansiran od strane MekArtur Fondacije (MacArthur Foundation), u kome se kombinuju kvantitativne i kvalitativne metode kako bi se bolje shvatilo kako američka omladina koristi mogućnosti političke participacije. Posebno nastojimo da razumijemo odnos između kulturne i političke participacije. YPP podržava niz različitih projekata, uključujući i moju inicijativu pod nazivom “Mediji, aktivizam i politika participacije” (Media, Activism, and Participatory Politics - MAPP). Ovaj tim sa sjedištem na Univerzitetu Južne Kalifornije, koristi intervju, terenski rad i analizu sadržaja kako bi mapirao inovativne grupe, organizacije i mreže koje su bile uspješne u regrutovanju, obuci i mobilizaciji mladih da preuzmu političku akciju (Jenkins, 2012a).

Mnoge od tih grupa koriste se novim medijima - od društvenih mreža do sajtova za prosljeđivanje video snimaka - kako bi objavili poruku ili održali snažne veze među geografski udaljenim učesnicima. U YPP-u se kvantitativnim istraživanjem takođe nastoji shvatiti suština sve više tipičnog ponašanja mladih, njihovog iskustava sa novim medijima i nivou angažovanosti u institucionalnoj politici (Cohen and Kahne, 2012). Ovaj proces istražuje šta kulturološko/medijske studije i političke nauke mogu da nauče jedni od drugih.

Ja sam se uključio u ovaj projekt jer sam bio nezadovoljan načinom na koji je prethodna generacija naučnika opisivala veze između kulturne politike i “stvarne” politike. U ovim tumačenjima tekstualna interpretacija je često zamijenjena političkom mobilizacijom na način koji je bio otvoreno kritički. Ipak, mislim da su kritičari propustiti nešto značajno, ako oni ne priznaju da naša kulturna iskustva (naše fantazije i naše želje) često motivišu naše izbore kao građana - stanovište Stivena Dankombija (Steven Duncombe, 2007), Sonje Livingston (Sonia Livingstone, 2005) i Van Lizbet Zunena (Van Liesbet Zoonen, 2005) čine to posebno upečatljivo - ili način na koji mladi građani prihvataju i koriste popularnu kulturu kako bi izrazili svoje političke vizije. Dakle, želimo da shvatimo kako te grupe postupaju u situacijama za koje će se mnogi od nas složiti da su političke, kao što je registracija birača, potpisivanje peticije, prikupljanje sredstava i oblikovanje javnog mnjenja o pojedinih političkim debatama, iako smo proširili naše shvatanje politike kako bi ugradili nove modele identiteta, pripadnosti i promjene.

U izvjesnoj mjeri, ovaj rad je deskriptivni - pokušava da shvati šta sačinjava participaciju u tim različitim kontekstima i šta čini participaciju manje ili više značajnom za one koji su uključeni. U isto vrijeme, mi tražimo precizniji termin za identifikovanje i ocjenjivanje “uslova naše participacije”. Neke od tih organizacija održavaju snažno centralizovano vođstvo sa čvrstom kontrolom nad porukama uprkos izričitom apelu podržavaocima da doprinesu u rasprostiranju poruke. Drugi se više pridržavaju pristupa od dna prema vrhu, gdje učesnici na lokalnom nivou mogu predložiti posebne teme i taktike, kreirajući sopstvene medije, koji izražavaju njihovu viziju promjena, i zaokružuju pitanja za različite izborne jedinice. U ovim grupama mladi ljudi su dobili veću jednakost u procesima odlučivanja nego što je to slučaj kod onih neprofitnih organizacija koje su pokrenuli odrasli. Ali, i oni takođe koriste povoljnosti Web 2.0 platforme, kao što su YouTube, koji proširuje mogućnosti komunikacije, čak i ako to znači da prihvataju usluge za koje I ja i Vi smatramo da su ograničene prije nego da su idealne. U tom procesu, konceptualni okvir, Vaš ili tima Krisa Keltija (Chris Kelt) sa Univerziteta u Kaliforniji, Los Anđeles (Fish et al., 2011) koji je u razvoju, i koji nastaje direktno iz literature participativne demokratije, je izuzetno koristan.

Veoma mi se dopada Vaš izraz koji ovdje koristite “kritički ali sa poštovanjem i nadom”, jer da bi dobro uradili kvalitativnu analizu, morate da počnete sa poštovanjem ljudi koje proučavate. Iznad svega, ono što ja prihvatom iz naše rasprave je potreba da se procijeni proces - pomjeranje prema ili od apstraktnih ideala, pojedinačnih pobjeda i pojedinačnih neuspjeha. Iz grupa koje proučavamo dobijamo modele na koji način možemo da koristimo naše novonastale komunikativne kapacitete kako bi napravili promjene u svijetu. Ipak, ne postoji jasan i jednostavan obrazac.

NK: Očigledno, presudno je uočiti kako se politika ponaša u različitim sferama, uključujući sfere (institucionalizovane) politike, aktivizma, zabave i (novih) medija. Još uvijek postoji potreba za još više istraživanja višestrukih ukrštanja ovih različitih sfera, a YPP mreža nam izgleda kao veoma obećavajuća. Međutim, Vaši komentari takođe postavljaju pitanje pojma, kao što sam uvijek bio pomalo nesiguran sa

pojmom političke participacije, koji se i najčešće koristi da opiše angažman u okviru institucionalizovane politike. Moj rad je fokusiran na određenju pojma participacije, koje za mene promjenjivo značenje, u zavisnosti od različitih shvatanja, u različitim diskurzivnim kontekstima, u rasponu od minimalističkih do maksimalističkih varijacija (Carpentier, 2011a). Razlika među ovim participativnim intenzitetima mi se čini kao presudna ako želimo da kažemo nešto o mnoštvu participativnih praksi. Ipak, hajde da stavimo po strani to pitanje za trenutak, jer želim da se ovdje fokusiramo na termin “političko” u terminu “politička participacija”. Uvijek mi se dopadala razlika koju je uvela Šantal Muf (Chantal Mouffe, 2000, 2005) između politike i političkog. Za nju, politika se odnosi na “cjelinu prakse, diskursa i institucija koje žele da uspostave određeni red” (Mouffe, 2000:101) (koja uključuje institucionalizovanu politiku), dok je političko društvena dimenzija koja se odnosi na kontekst konfliktnosti. Političko, je u ovom značenju, neminovno mnogo širi pojam od politike, jer obuhvata sve sfere društvenog. Takođe izbjegava davanje prednosti posebnim pojmovima, kao što je institucionalizovana politika, kao privilegovani pojam političkog. Ja bih rekao da je politička ujedno dimenzija svih sfera i realnosti, a da mi ne treba da uspostavljamo hijerarhiju njenih oblika. Iz tog razloga, trudim se da izbjegnem termin “politička participacija” i preferiram “participacija u institucionalizovanoj politici”. U krajnjem po meni je problem riješen kada se napravi razlika između termina političke participacije i kulturne participacije, koji ukazuju na to da kulturno učešće nema političku dimenziju. Ne tvrdim da politička prožima i kulturnu participaciju i da je sve “političko”, ali ja bih ipak želio da naglasim da svaki društveni proces (uključujući kulturnu participaciju ili učešće u kulturnoj sferi) ima političku dimenziju kao što je - iako u različitoj mjeri - to kod moći i sukoba.

Ovo nas takođe uvodi u demokratiju, jer postoji mnogo različitih načina na koje se društva i njihovi sastavni djelovi odnose prema moći i sukobu. Da biste drugačije razumjeli, postoji mnogo različitih “političkih”. Ako smo posvećeni procesu demokratizacije, onda ono postaje stvar sputavanja sukoba, tako da razlike ne dovode do nejednakosti, ili još gore, do ugnjetavanja. To takođe utiče na samu participaciju jer mi ne možemo razdvojiti participaciju od njenog utemeljenja u demokratiji. Zato se osvrćem na „participativnu demokratiju“, sa posebnim osvrtom na demokratsko. To je stalni podsjetnik da participativni takođe može biti nedemokratski i krajnje destruktivni, barem kada koristimo značajan demokratski pristup i ne ograničavamo se na formalni ili proceduralni demokratski pristup. Za participaciju koja će doprinijeti demokratizaciji demokratije (Giddens, 2002:93), potrebna je eksplicitna artikulaciju demokratskog. Drugim riječima, participativna kultura treba demokratsku kulturu.

HDŽ: Svakako da ja ne mislim da je institucionalna politika jedina sfera gdje je politika bitna. Naprotiv, moj rad sam započeo prije svega sa zanimanjem u polju kulturne politike, bilo da je politika koja djeluje unutar određenih zajednica (u knjizi *Tekstualne lovokradice*) ili politika koja djeluje u okviru porodice (Jenkins, 1998, 2003). Takođe i u opširnijem multidisciplinarnom razmatranju sa projektom “Mladi i participacija u politici”, jedan od mojih osnovnih doprinosa jeste da se pod-

stiču naučnici iz oblasti društvenih nauka da proširuju shvatanje političkog kako bi se suočili sa sve složenijim pitanjima interakcije između politike i svakodnevnog života. U isto vrijeme, naporno sam radio kako bi preveo moje ideje na jezik koji će biti razumljiv zajednici kojoj se obraćamo, u ovom slučaju, primarna publika za ovo istraživanje je u sferi politike, gdje je termin “politička participacija” široko shvaćen. Na primjer, ideja da grupa poput Udruženje Hari Potter (Harry Potter Alliance, Jenkins, 2012b) može predstavljati značajan politički angažman je gotovo neshvatljiva. Politikolozi su sami sebe udaljili od svog polja, kada su proširili definiciju političkog, na primjer, kada su uključili djelovanja koja nijesu direktno upućena prema državnim institucijama. Na primjer, Ketii Koen (Cathy J. Cohen) u knjizi Remiks demokratije (Democracy Remixed, 2010) smatra da je više mladih Afro Amerikanaca učestvovalo u bojkotu (usmjeriti moć potrošača kako bi se kompanije natjerale na odgovorno djelovanje) nego u bojkotu (snaga izbora za građanski pokret 1950-ih i 1960-tih godina). Sjedinjene Američke Države se sve više i više bore protiv digitalne infrastrukture direktno usmjerene protiv kompanija (ne protiv vladinih institucija), jer su korporacije, kroz uslove usluga, postavile uslove naše participacije.

Itan Cukerman (Ethan Zuckerman) (u pripremi), još jedan član YPP, predložio je, ‘teoriju revolucije slika slatke mačke’: mladi ljudi širom svijeta su razvili, latentnu sposobnost’ (u smislu njihovog pristupa i razumijevanja tehnologije za rad pod hijerarhijskom kontrolom, od njihove sposobnosti da formiraju i da se kreću kroz društvene mreže, do stvaranja i rasprostiranja slika), što bi moglo biti iskorišteno za jasnije političke ciljeve i pod pravim okolnostima. Dakle, ne može se reći da samo kultura čini posebnu sferu politike, ali ono što se događa u području kulturne politike može imati direktan uticaj na institucionalnu politiku. Ključni izraz ovdje može biti “pod pravim okolnostima”, s obzirom da mi još uvijek ne znamo mnogo o tome koje okolnosti podstiču “participativno demokratsku” kulturu. Kao što ste primijetili, nijesu svi oblici participacije usmjereni prema demokratiji, tako ni svi oblici grupnog udruživanja ne dovode do aktivizma.

NK: Vaši komentari o jeziku nas dovode do politike koncepta. Ja, naravno, nemam namjeru da namećem upotrebu pojedinih pojmova bilo kome. Uostalom, polazeći od pozadine teorijskog diskursa uzimam strukturnu nestabilnost značenja, u kombinaciji sa stalnim pokušajima za njegovom stabilizacijom, kao ključnim polazištem (vidi Carpentier and Spinoi, 2008). Ta društvena ontologija će prije biti neusklađena sa uvjerenjem da bi neko mogao da fiksira značenje naučnih pojmova kao što su politika, politička i participacija. I neki pojmovi (kao politička participacija) postali su prihvaćeni u akademskim krugovima i šire (ili, barem, u nizu akademskih podoblasti). U svrhu komunikacije, ima smisla da zadržimo ove pojmove u naučnim okvirima. Štaviše, izuzetno sam uvjeren da je potrebno naš rad prevesti na jezik koji će omogućiti što širu cirkulaciju, i da se jezik koristi taktičnije, iako mislim da akademski žargon ipak treba da postoji, a ne da svaki naučnik, po svaku cijenu stvara novi prevod.

Očigledno da mi, kao naučna zajednica, moramo učiniti mnogo više da naše ideje zažive (i moramo napustiti kulu od slonovače, da upotrijebim metaforu), ali u

isto vrijeme, treba da zaštitimo potrebu za specijalizovanom i žargonima vođenom debatom (zadržavajući nekoliko soba u potkrovlju kule od slonovače). U tom smislu, nisam ni protiv taktičke niti protiv naučne (ili oba) upotrebe termina “politička participacija”, ali mislim da treba da budemo svjesni da se svaki pojam koristi u određenim značenjima, jer je ugrađen u poseban naučni, paradigmatički, teoretski, metodološki i empirijski kontekst. Svaki pojam ima svoju cijenu - ponekad neprihvatljivo visoku, a ponekad podnošljivu. Učiniti ovu cijenu vidljivom po meni je od ključne važnosti za bilo koji naučni poduhvat. Iz tog razloga, stalno moramo dekonstruisati naš pojmovni okvir kako ne bi ostali statični i kako ne bi naivno tragali za novim pojmovima. Takođe, možemo pokušati da ponovo redefinišemo pojmove, tako što im nećemo pridavati stara značenja. Nekako se prisjećam jedne od rečenica koje je iznijela Haravej (Haraway) u Kiborgovom manifestu (Cyborg Manifest), kada govori o sumnjivom porijeklu pojma kiborga (militarizam, patrijarhalni kapitalizam i državni socijalizam): „Ali, nezakoniti potomci su često izuzetno nevjerni svojim korijenima. Njihovi očevi, su uprkos svemu nevažni” (Haraway, 1991:151).

Mislim da do sada nijesam pomenuo ništa sa čime se nećete složiti. Poenta je da je ova pojmovna dekonstrukcija, koja pokazuje složenost koja se krije iza, na primjer, pojma politička participacija, izuzetno važna i da će me navesti da prestanem da ga koristim. Cijena koju ovaj pojam nosi jeste da razlikuje političku participaciju od drugih oblika participacije, uključujući i ono što je označeno kao kulturna participacija. U isto vrijeme, to gotovo automatski povezuje političku participaciju i institucionalizovanu politiku, razdvajajući politički od tih drugih oblasti, sugerišući - na primjer - da kulturna participacija nije politička. Ja bih se, umjesto toga, založio za pojmovni model u kome je politička uvijek dimenzija svih društvenih procesa. To bi značilo da je participacija u oba slučaja i u institucionalizovanoj politici i participacija u kulturi zapravo uvijek politička. U isto vrijeme, politička je samo jedna dimenzija naših svjetova i procesi participacije takođe imaju kulturne i društvene dimenzije. Na primjer, kulturna participacija igra ključnu ulogu u tim procesima preko logike identiteta i načina na koji definišemo sami sebe (ili kako smo se definisali) kao profesionalci, članovi publike ili članovi elite, i tako dalje (za ilustraciju pogledajte tekst koji se bavi identitetom profesionalnih medija, Carpentier, 2005).

Druga jezička nedoumica koju sam imao u odnosu na participaciju je razlika između participacije i interakcije. Kada sam počeo da radim za belgijski naučni centar fokusiran na kulturnu participaciju, bio sam suočen s mnogo sociološke literature (vidjeti na primjer Pol DiMađov rad (Paul DiMaggio), (jedan primjer je DiMaggio and Mukhtar, 2004) koji se bavi onim što je određeno kao kulturna participacija. Međutim, meni se učinilo da je tu riječ mnogo više o umjetnosti ili o interakciji. Ne bih tačno znao, ali osjećam da su svi ti pojmovi postali dijelove neproduktivne mješavine, koja više skriva nego što otkriva, i tada je postojala potreba da se započne sa razjašnjavanjem pristupa interakciji i participaciji. Taj projekt je počeo s prostom, lingvistički vođenom idejom da interakcija jednostavno ne znači isto što i participacija. Ta ideja je kombinovana sa osjećanjem da su radikalna (maksimalistička) značenja termina participacija uništena kada je obična posjeta muzeju (i pogled na

sliku) označena kao participacija. Iz tog razloga sam počeo da pravim razliku između termina interakcija i participacija (rane verzije se mogu naći u Carpentier, 2007; razvijenija verzija je u Carpentier, 2011a). Ako bacimo pogled na rad argentinskog filozofa Marija Bunge (Mario Bunge, 1977:259), nalazimo prilično jednostavnu definiciju pojma interakcija: “dvije različite stvari X i Y su u interakciji ako utiču jedna na drugu” što se slaže sa postulatom: “svaka stvar djeluje na druge, i na nju djeluju druge stvari”. Kako ja to vidim ovo je strukturalno drugačije od participacije. Za mene participacija je, u skladu sa radom Kerol Pejtman (Carole Pateman), mnogo više odnos jednakih snaga u procesima donošenja odluka. Ako nastavimo sa konfuzijom oko interakcije i participacije, izostavićemo dinamiku moći i ispustićemo razlike u intenzitetu participacije izazvanim u različitostima u nivou ravnopravnosti postignutim u specifičnim procesima. Očigledno, ovo je jezička igra pojmova koju volim da igram i rado je nudim (naučnom) svijetu. Na sreću o konačnom ishodu nije moje da odlučim.

Međutim, distinkcija između interakcije i participacije ne daje odgovor na vaše ključne primjedbe o ‘pravim okolnostima’. Ja bih rekao da se te okolnosti za kulturu participativne demokratije vođeni ravnopravnošću odnosa moći u svim procesima donošenja odluka u društvu. To znači da je kultura participativne demokratije jača kada uspijemo da izgradimo veću jednakosti u odnosima moći u različitim društvenim područjima, od porodice do medija. Zato moramo pronaći načine za povezivanje različitih borbi društvenih pokreta i participativnih organizacija. Pronalaženje načina za povezivanje organizacija koje pokušavaju da uspostave participativni muzej (vidi Simon, 2010) sa aktivistima starih i novih medija, sa umjetnicima koji rade na interaktivnoj (i participativnoj) umjetnosti (vidi Bishop, 2006), s radikalnim demokratskim političkim pokretima, kao i sa mnogim drugima, čini mi se kao izuzetno potreban politički uslov za stvaranje i jačanje novih participativnih promišljanja i izgradnju demokratske participacije.

Participacija, ali u čemu?

HDŽ: Opet smo došli na ovo pitanje s različitim polazišta, ali dolazimo do više ili manje istih zaključaka, iako možda postoji neka potencijalna zbrka između naših različitih vokabulara. Proveo sam prvih 20 godina moje profesionalne karijere na Institutu za tehnologiju u Masačusetsu (Massachusetts Institute of Technology), gdje je novi medijski diskurs bio dominantan i često uobličen s vokabularom dizajna/inženjerstva. Bio sam frustriran kako ljudi govore o „interaktivnim novim medijima“ i „pasivnim starim medijima“, kao da je naš odnos prema televiziji bio pasivan samo zato što je tehnologija nudila nešto manje očigledne mogućnosti za direktnu interakciju sa sadržajem. Brinuo sam se da će nekoliko decenija uvida u ‘aktivnu publiku’ biti napušteno kako bi se veličao tehnološko deterministički koncept interaktivnosti.

Vremenom sam uočio, po meni, suštinsku razliku, interaktivnost proizilazi iz dizajna tehnologija, dok participacija nastaje iz društvenih i kulturnih procesa i

djelovanja. Moja poenta je bila da interaktivnost možemo istražiti kao osnovnu karakteristiku pojedinih vrsta novih medija, prepoznajući činjenicu da su ljudi imali sve vrste značajnih interakcija i kroz druge vrste medija. Dakle, da iskoristim neke primjere iz Vašeg rada, "gledanje televizije, surfovanje na internetu, posjeta muzeju, razgovor sa komšijom, pritisak crvene tipke za pokretanje interaktivnih funkcija digitalne televizije" (Carpentier, 2011b:27) uglavnom se opisuju pitanja pristupa (prva četiri) i interaktivnosti (posljednji). Rekao bih da je "razgovor sa komšijom" drugačiji, jer ima više veze sa društvenim i kulturnim dimenzijama od ostalih primjera i zato ova razmjena ima potencijal da predstavlja neku vrstu participacije. Opisao bih prisustvo događajima iz kulture ili posjetu muzeju kao mehanizam kulturnog angažmana, ali ne i kao kulturnu participaciju (vidjeti Jenkins and Bertozzi, 2007, esej o vezi između participacije u kulturi i svijeta umjetnosti).

Što više razmišljam o pojmu participacije, sve više se pitam „participacija u čemu?“. Ovo je mjesto preklapanja u našoj sadašnjoj terminologiji koje uzrokuje probleme za sve razloge koje ste Vi ovdje označili. Upotreba termina „participativna kultura“ koju sam u početku zastupao odnosila se na zajednicu (Jenkins, 1992) oslanjajući se na nejasnoće između pojma kulturne produkcije i pojma društvene razmjene; zajednica će shvatiti da može biti neformalna 'zajednica' koja je definirana pojmovima jednakosti, reciprociteta, društvenosti i raznolikosti. Zajednica je imala jasno i (u velikoj mjeri) razumijevanje za ono u čemu participira i kako je proizvodnja i rasprostiranje medijskog sadržaja doprinijela zajedničkoj dobrobiti. I postojala je jasna napetost između njihove kulture i komercijalne industrije iz koje su uzeli materijal. U ovom kontekstu, postoji snažna veza između interpretacije, proizvodnje, dijeljenja i cirkulacije kao potencijalnih oblika značenja participacije. U knjizi 'Rasprostrući mediji' (Spreadable Media, Jenkins et al., 2013b) se istražuje kako publika pomaže u oblikovanju kulturne i političke agende kroz dijeljenje i cirkulaciju.

Usponom Web 2.0 poslovnih modela stvari postaju sve više i više nejasne. Za početnike, mnoge platforme koje sebe opisuju kao participativne ne podstiču razvoj bilo kakvog kolektivnog razumijevanja proizvodnje u kulturni: naglasak je na pojedinačnom samoizražavanju. Sajtovi kao što je YouTube mogu biti mjesto gdje će se spojiti raznovrsne podkulture, od kojih svaka sa sobom nosi prethodno iskustvo o medijima (Burgess and Green, 2009), svi uče jedni od drugih, ali YouTube sam po sebi generiše nepodijeljene identitete ili vrijednosti, kao što možemo da uočimo u nemilosrdnim komentarima mnogih objava. Nema ulaganja u izgradnju dugoročnih veza između učesnika. Postoje neka mišljenja da je video blogovanje počelo da se nameće kao participacija zajednice sa jakim društvenim vezama i kolektivnim interesom (Lange, 2007), ali nije jasno da li je ova zajednica povezana ili potiče od YouTube-a kao platforme, ili su ti učesnici snažno informisani od strane alternativne medijske produkcije, svih vrsta. Koje vrste društveno/političkih struktura povezujemo kada dijelimo sadržaj na YouTube-u?

Web 2.0 stranice ističu vlasništvo nad onim što učesnici proizvode i postavljaju ograničenja kako taj sadržaj može cirkulisati, pretvarajući participaciju u "iskori-

štavanje radne snage" (Terranova, 2000). Kao i što se događa, etičke norme publike se krše kada se medijski sadržaj koji se dijeli između učesnika kao „poklon“ i postaje „sadržaj koje stvaraju korisnici“ iskorištava za zaradu vlasnika platforme (Jenkins et al., 2013b). Učesnici nijesu uključeni u upravljanje i osim nematerijalnih nemaju druge koristi. Konačno njihova moć je ograničena, kolektivna ili pojedinačna, čak i ako rukovodstvo napravi poteze u suprotnosti sa njihovim kolektivnim interesima. Takve stranice su daleko od obje teze, moje izvorne o kulturi participacije i Vaše ideje participacije kao procesa koji zavisi od jednakosti učesnika. Ovo je jedan od mnogih razloga koji me opredjeljuje prema Vašem nastojanju da se napravi oštija razlika između različitog konteksta i načina participacije. Iskreno govoreći primamljiv mi je obrazac koji ovdje predlažete "pristup, interakcija, participacija".

Ali s obzirom na ono što ste istakli na početku o participaciji kao nečemu čemu uvijek treba težiti, možda postoji neki značaj upotrebe ovog pojma koji se ne odnosi na djelovanje, već na očekivanja koje vrste društvenih, kulturnih, ekonomskih ili političkih odnosa mogu nastati kada postoji više participativne kulture. Ja sam već pisao o ovim trvenjima oko pojma participacije, rasprave koje su se odnosile na slobodan pristup podacima, oglašavanje, privatnost, cenzura i tako dalje (Jenkins et al., 2013b). Ovdje, publika očekuje 'participativnu' platformu koja će biti odgovorna i na usluzi njenim članovima.

Takve rasprave se mogu proširiti u javnosti oko pitanja kao što su autorska prava i fer upotreba, kao što ljudi prihvataju ideale raznolike i demokratske participacije u i putem medija, nastojeći da djeluju, kolektivno, kako bi se u stvarnosti približili njihovoj participativnoj utopiji. Tačno je da revolucije ne nastaju kada su najveće nejednakosti, nego kada se uslovi počnu poboljšavati. Medijske kompanije morale bi ustupiti više mogućnosti publici kako bi zadržali povjerenje, a kao što su to već učinili, umrežena publika se sve više identifikuje i djeluju na kolektivni interes. Ove Web 2.0 platforme koje previše obećavaju, a premalo omogućuju u skladu sa njihovim obećanjima za participaciju, mogu stvoriti uslove za takvu borbu. O ovome bi se moglo raspravljati kao i o nečemu što je šire shvatanje obećanja participacije, čak i ako iskristališemo našu definiciju onoga šta predstavlja potpunu i ravnopravnu participaciju.

NK: Smatram da je pitanje "participacija u čemu" apsolutno ključno za ovu raspravu. Ranije u našoj prepisci, pozvao sam se na Pejtmenin (Pateman, 1970: 71) pojam pune participacije, i smatram da njena definicija uključuje jedan element, koji je posebno važan i koristan ovdje. Ona ograničava participaciju na (iz)jednačene odnose u procesima donošenja odluka, što je očito pristup koji se odnosi na teorije političkih studija i demokratije. Ali ja bih podržao ovo ograničenje na procese donošenja odluka u definisanju participacije - ukoliko smo definisali proces donošenja odluka u širem smislu - jer nam to pruža priliku da predstavimo jasniju sliku kada proučavamo (i zastupamo) participaciju. Formalni i neformalni proces donošenja odluka može se relativno lako prepoznati, iako postoje mnogi u polju medijske proizvodnje i distribucije. Zatim, može se ispitati dinamika moći unutar ovih procesa. Vaša analiza YouTube-a, koju ja prihvatam i dijelim, po meni je odličan

primjer takvog pristupa, kao pažljivog poređenja moći pozicija različitih učesnika.

Distinkcija između participacije u i kroz medije, koju obično koristim, samo je prevod potrebe da se proces participacije locira u aktuelni proces donošenja odluka. Participacija u medijima nam dozvoljava da pobliže sagledamo proces donošenja odluke kod medijskih organizacija i da analiziramo koliko je jednaka ili nejednaka raspoređenost moći u ovim okolnostima. Primjer YouTube koji ste pomenuli jasno govori da je participacija na ovom sajtu minimalna i da je veoma malo razloga da veličamo YouTube kao primjer participacije, ili demokratske kulture. Sa druge strane, participacija kroz medije nam otvara novo polje u procesu participacije, u drugom području odlučivanja, u kome ima više da se uradi na tome kako građani mogu pristupiti javnoj sferi i kako mogu koristiti medije da se uključe u javnu (ili više lokalnu) društvenu debatu, dijalog ili promišljanje. Evo opet, moramo sagledati šta su procesi donošenja odluka i kakvu vrstu moćnih pozicija ljudi imaju. Mislim da je posebno na ovom nivou, još uvijek prilično mnogo empirijskog posla, tako da više možemo naučiti o vladajućim pozicijama (koje se konstantno pojavljuju, fluktuiraju i isparavaju) od samih učesnika. Prečesto smo zaglavljani na mikropristupu koji ukazuje na važnost pojedinog medija ili na makropristupu koji nam ne dopušta da vidimo kako tačno funkcioniše dinamika moći. Očigledno, to samo znači da se stara sociološka mikro/makro napetost i dalje poigrava sa nama.

Moj apel za reduktivni pristup prema participaciji, s naglaskom na procese odlučivanja i odnos moći, takođe omogućava uvećanje razlike između pojmova participacija i interakcija. Da citiram Vaš poslednji odgovor oba su "proizašla iz društvenih i kulturnih procesa i praksi", ali za mene, interakcija pokriva područje društveno komunikacionih odnosa, dok participacija pokriva područje procesa donošenja odluka i pitanja moći. Što mi omogućava da se vratim na Vašu listu potencijalno mogućih značenja participacije, gdje ste uključili i interpretaciju, proizvodnju, dijeljenje i cirkulaciju. Ja bih rekao da se za proizvodnju, diejljenje i cirkulaciju, jasno može uvidjeti proces participacije i pitanje moći, i izuzetno se slažem da su to područja u kojima mogu biti smešteni participativni procesi. Najjednostavniji primjer je medijska produkcija, gdje smo imali participativne oblike medijske proizvodnje decenijama i, čini se, vjekovima. Ali nijesam siguran da li je ovom spisku potrebna interpretacija. Za mene, interpretacija pripada području interakcije. Naravno, priznajem važnost interpretacije kao koncepta koji igra ključnu ulogu u razumijevanju interakcije između publike i (medijskog) teksta, i kao koncept koji je uslov mogućnosti participacije, ali ne kao oblik participacije kao takve - barem ne u mom rječniku. U tom smislu, moj primjer 'razgovor sa komšijom' i dalje dijeli nešto veoma važno sa drugim primjerima koje sam pomenuo (gledanje televizije, surfovanje na internetu, posjeta muzeju, pritisak crvene tipke za pokretanje interaktivne funkcije digitalne televizije). Sve ove forme interakcije se mogu sagledati kao potencijalni uslovi za participaciju. Naravno oni su različiti oblici interakcije; neki su interakcija na relaciji ljudi-ljudima, drugi su interakcija ljudi-sa-medijskom tehnologijom (koji su, kao što ste veoma dobro primjetili, povezani sa interakcijom), dok su ostali interakcija ljudi-sa-institucijama, koje ja vidim kao uslove za moguću participaciju.

Želim da napravim još jedan konceptualni komentar, koji ima veze sa Vašom napomenom da smo mogli razmotriti otklon od gledišta na participaciju isključivo kao na stvarno djelovanje, i da je posmatramo kao "skup očekivanja o tome u koju vrstu društvenih, kulturnih, ekonomskih ili političkih odnosa se može djelovati sa povećanjem participativne kulture".

Za ovaj skup očekivanja, u kombinaciji sa efektima koje ih prate, predložio bih koncept angažovanja. Ovdje predlažem da koristimo pristup angažovanju koji je napravio Piter Dalgren (Peter Dahlgren, 2009) u knjizi "Medji i politički angažman: građani, komunikacija i demokratija" (Media and Political Engagement: Citizens, Communication and Democracy). Dalgren vidi angažman kao preduslov ili uslov za participaciju. Kao što je napisao u uvodu u posebnom izdanju časopisa CM, pod naslovom Preispitivanje publike: teorijski horizonti participacije: "Pojedinač se mora osjećati pozvanim, posvećenim i/ili ovlaštenim da učestvuje u procesu participacije" (Dahlgren, 2011:8). Smatram da je ovaj skup očekivanja i efekata izuzetno značajan, ali u isto vrijeme, ja bih participaciju drugačije posmatrao od angažovanja. Kako bi više koristili Dalgrenov rječnik: "Participacija ima jasnu materijalnu i djelujuću dimenziju, i ne može se svesti na ono što mi mislimo ili osjećamo o participaciji. Kako bi ovaj pojam stavili u jednostavni gramatički smisao, 'participirati' je glagol" (Dahlgren, 2011:8).

HDŽ: Vaša razlika između participacije u medijima i participacije putem medija može biti korisna za istraživanje kako se YouTube uklapa u participativnu kulturu. Moji predašnji komentari su upućeni kako bi ukazali na granice naše sposobnosti za participaciju na YouTube-u, u mjeri u kojoj učesnici nemaju nikakav direktan uticaj u upravljanju platformom. To je veoma različito od rasprave o tome kako članovi zajednice mogu koristiti YouTube kao kanal za distribuciju. U mom eseju "Šta se dešavalo prije YouTube-a? (What Happened Before YouTube?)" zapitao sam se šta je bilo isključeno iz ili ko odlučuje izvan YouTube-a (Jenkins, 2009). Često, osjećaj obilja zamaskira ćutanje ili odsustvo. Razmatrao sam dva primjera - prvi je kada se članovi zajednice (video fanovi) boje šta će se dogoditi kada njihov rad koji se objavi bude "previše dostupan" vlastima za autorska prava i grupama za ljudska prava, i drugim grupacijama - svjedoka, koji se brinu o tome da bi njihov video snimak mogao da dobije drugačiji kontekst i da bi mogao biti eksploatisan. Međutim, i jedni i drugi su od kada sam pisao esej koristili YouTube kao distribicioni kanal, iako im nedostaje kontrola nad onim što se događa s njihovim radom, oni ipak YouTube vide kao jeftino sredstvo pomoću koga uz malo napora mogu doprijeti do njihove publike.

Kao što mislimo o tome na koji način grupe koriste ovu platformu za političku participaciju, možemo da razmotrimo i grupu DREAMers (Sanjalice) koju čine uglavnom mladi bez državljanstva, koji su se borili za pravo na obrazovanje i građanska prava. Kao što uviđa Erelí Cimerman (Arely Zimmerman, 2012) da se DREAMers uveliko oslanjaju na YouTube kako bi prosljedili poruke sopstvenoj zajednici i šire od toga. Dijeljenje njihove priče na YouTube, često u obliku ispovijesti direktno u kameru, pomoglo je članovima ove grupe da se identifikuju i uspostave

zajedničke veze sa drugima koji dijele slična iskustva i perspektive. Relativno mali nivo cirkulacije medija ipak može dati društvene i kulturne pretpostavke za značajnu participaciju. Ipak, specifična priroda YouTube-a je takođe značila da ti video snimci cirkulišu izvan određene zajednice, što takođe djeluje kao važno sredstvo za otvaranje prema drugim grupama. Većina Amerikanaca nikada nije bilo u interakciji sa nekim ko je bez državljanstva da je to unaprijed znala; pa je gledanje ovih video snimaka često imalo svrhu da natjera se po prvi put suoče sa problemom imigracije. Emitovanje ovih video snimaka preko YouTube-a je doprinijelo njihovoj demokratskoj borbi, čak i ako su DREAMers izgubili određenu kontrolu nad onim šta se desilo sa njihovim radom.

Slično tome, drugi istraživači u našem timu Torson i dr. (Thorson et al., 2013) proučavali su načine upotrebe YouTube-a i Twitter-a dok su radili za pokret Okupiraj Vol Strit (Occupy Wall Street) mapirajući hiljade tvitovanih video snimaka koji su vezani za ovaj pokret. U nekim slučajevima, demonstranti su koristili YouTube kao arhivu gdje su mogli da podijele snimke lokalnih dešavanja, dok su u drugim slučajevima koristili Twitter kako bi skrenuli pažnju na video snimke za koje su smatrali relevantnim sa drugih lokacija, a u nekim drugim slučajevima iznova su koristili postojeći profil na YouTube kako bi razgovarali o svojim specifičnim problemima. Upotreba YouTube od strane pokreta Okupiraj Vol Strit upućuje na razliku platformi od, recimo, televizijske mreže kao što je Fox News. YouTube postavlja relativno malo ograničenja na sadržaj koji se emituje kroz njegov sistem - da, ovo je njihova štura interpretacija fer upotrebe; da, to takođe kontroliše da nema neprimjerenih sadržaja - ali kao što smo vidjeli u slučaju Muslimanske nevinosti (Innocence of Muslims), to može naići na prilično jak pritisak da se cenzuriše kontroverzni politički sadržaj. Kao rezultat toga, ova komercijalna platforma je postala ključni kanal za širenje antikorporacijskih poruka pokreta Okupiraj Vol Strit, dok je Fox News imao čvrstu kontrolu nad sadržajem i bio otvoreno neprijateljski nastrojen prema ovom pokretu.

Smatram da pravimo osnovu time što dijelimo isti vokabular, iako nam je pristup pitanjima iz različitih smjerova. Kako se čini do sada, Vi razmatrate temu preko apstraktnih definicija koje onda mogu ili ne moraju biti primijenjene na konkretnim primjerima, dok sa druge strane ja uglavnom pokušavam da istražim specifične studije slučaja, tražeći pojmovna sredstva kako bi objasnili ono što posmatramo. Vaš pristup može veoma dobro poslužiti kao polazište za raspravu o raznim dimenzijama borbe za dostizanje još većeg nivoa participativne kulture, ali stvarnost je često mnogo više u haosu nego što nas upućuju na to apstraktne kategorije. Ako ne postoji jasna granica između kulture i politike, kao što ste ranije tvrdili, onda nam je potrebna relativno labava definicija onoga što čini izvršnu vlast ili proces kolektivnog odlučivanja.

Dakle, po mom mišljenju, nije teško zamisliti kako se razgovor među komšijama preko ograde može približiti participaciji - na primjer, ako oni utiču jedni druge da glasaju, ako se pozivaju da prisustvuju nekom političkom skupu, ako se glasno protive novom komšiji, koji se integriše u njihov komšiluk (samo da dodaju da je u

društvene svrhe) ili ako su oni koji učestvuju u osnaživanju feminizma. Ne bih rekao da interpretacija sama po sebi nužno predstavlja participaciju, ali u proučavanju zajednice, zainteresovan sam za oblike interpretacije, koje su dijaloške i saradničke, uključujući stvaranje javnog mnjenja, motivisanje kulturne produkcije, ili čak podsticanje lobista. U takvim slučajevima možemo napraviti teorijsku distinkciju između termina angažovanja i participacije, ali se oba mogu javiti u istom momentu kod istih ljudi.

Kada razmotrimo ove primjere, vjerovatno ćemo primjetiti da se i kulturna i politička interakcija (mnoge od onih koje su tijesno povezane sa participacijom u osnovnim aktivnostima donošenja odluka) manje hijerarhijske od onih u tradicionalnim vrstama organizacija, ali ni u jednom smislu one nijesu izričite. Neki se glasovi čuju glasnije od drugih, zbog toga što izgledaju ubjedljivo, raspoloženi su da rade više i da više doprinose, i tako su bliže dominantnom mišljenju ili bilo kom drugom razlogu. Da li takve situacije poništavaju zahtjeve participacije, s obzirom na ono što smo se ranije složili - da je participacija u apsolutnom smislu nedostižan cilj? Mnogo je ovdje pitanja o tome kako se nositi s nesavršenim i kontradiktornim primjerima.

Participacija, organizacije i liderstvo

NK: Smatram da su društveni procesi poput interpretacije, interakcije i angažmana izuzetno važni za demokratiju. Mislim da se opet slažemo. Neki od ovih procesa, u određenim postupcima i u određenim okolnostima, takođe mogu biti participativni. Interakcija (od koje je za mene interpretacija podvrsta) i angažman su relevantni kao takvi, ali oni su takođe preduslovi participacije. Postoje i siva područja, gdje se - polako ali sigurno - oblici interakcije pretvaraju u (minimalističke) oblike participacije. Jedan od primjera je prvi interaktivni film, čehoslovački Kinoautomat. Čovjek i njegova kuća (1967), u kome su gledaoci mogli da odaberu koji segment će biti prikazan (Carpentier, 2011a). Interakcija ili participacija? Ovo nije lako raspraviti. Označavanje ove interakcije ili minimalističke participacije postaje analitička odluka koju treba utvrditi iz specifičnosti slučaja. Ali postoje mnogi jasni slučajevi u kojima postoji pristup i interakcija, ali (iz moje perspektive) bez participacije. Ovi slučajevi su posebno dokazi razlike između pristupa i interakcije s jedne strane, i participacije sa druge. Ovaj način argumentacije takođe podrazumijeva da vjerujem kako treba da ostanemo u formi. Možda ste u pravu kada kažete treba da smo spremni da djelujemo na različite načine. Većina teorijskih argumenata koje sam razvio bazira se na istraživanjima, kao što se nadam da pojašnjava knjiga "Mediji i participacija" (Media and Participation), i koji su razvijeni upotrebom prilično tradicionalnih kvalitativnih metodoloških postupaka, ali nijesu toliko daleko od savremene verzije postojeće teorije. U praksi, to znači da je teorijski koncept strukturno pogođen ovim specifičnim istraživačkim projektima, koji su istovremeno i prednost i slabost. Ali moj istraživački interes je uglavnom pojmovno orijentisan, usmjeren je na određene društvene postupke, gledajući kako su pojmovi definisani

kroz ove postupke, koji u isto vrijeme - kroz niz ponavljanja - suprotstavljaju ove postupke mediološkim i politikološkim kategorijama. Iznad svega ovoga je teorijski interes za raspravu o tome kako ćemo definisati našu društvenu stvarnost, tačnije, ideologiju (ja bih rekao: diskurs) participacije.

Ali želim da se vratim na Vaš opis projekta "Mladi i participacija u politici" (Youth and Participatory Politics). Po meni tu ste pomenuli jednu od ključnih složenosti participativne demokratske kulture: liderstvo. Čini mi se da je u našim zapadnim kulturama razvijena veoma snažna želja za liderstvom, čak do te mjere da je postalo teško zamisliti društvene subjekte koji nemaju neki oblik formalnog ili neformalnog liderstva. Ne želim da tvrdim da je liderstvo u principu problematično, ili da treba da pokušamo da ga izbrišemo iz društvene sfere, ali moramo priznati da specifičan način organizovanja liderstva može strukturalno da ometa demokratske procese participacije. Ipak, postoji potreba da se liderstvo ugradi u demokratsku logiku, što mislim da je dobro opisano u pojmu demokratskog liderstva, pojam koji je u prvoj polovini 20. vijeka razvio Kurt Lewin (Kurt Lewin, 1950; vidi takođe Carpentier, u štampi). Ovaj pojam je dobro opisao potrebu da se ponovo razmotri definicija liderstva i postupci u više horizontalnih oblika koji održavaju osjećaj inicijative i koordinacije.

Drugi element koji veoma cijenim u projektu YPP (i podprojektu Mediji, aktivizam i participativna politika - Media, Activism and Participatory Politics) je fokus na organizaciju. Posebno u istraživanjima novih medija, bili smo suočeni sa snažnim naglaskom na zajednicu kao društvenu strukturu koju smo posmatrali kao garant zaštitne i olakšavanja participacije. Iako mislim da je zajednica (uključujući virtuelne ili online zajednicu) može imati efikasnu ulogu - barem u određenim uslovima - ovaj fokus pomjera određenu pažnju od organizacije. Osim toga, ovo je jedan od aspekata koji mi je omiljeniji u Vašim "Tekstualnim lovokradicama" u poređenju sa djelom "Kultura konvergencije" (Convergence Culture): organizacija je ovdje prisutnija, dok se "Kultura konvergencije" nestabilno kreće između zajednice i organizacije. Mislim da mora doći do spašavanja organizacije i posebno participativne organizacije (vidi Carpentier, 2011c).

Postojanje formalne organizacione strukture dozvoljava eksplicitno definiciju participacije kao (jednog od) ciljeva organizacije, koji obavezuje građane da se uključe i ugrađuje pojam participacije u materijalnim postupcima organizacije, na nivou procedure donošenja odluka i postupaka produkcije. Formalizacija participacije kao cilja, i izričite posvećenosti i odgovornosti njenih članova kako bi je zaštitili, nudi organizaciono utočište i, često, materijalni prostor za (maksimalističko) participativne postupke, u društvenom kontekstu koji još uvijek nije prihvatljiv od većine maksimalističkih oblika participacije i demokratskog liderstva. Štaviše, participativne medijske organizacije su čvorišta izdanaka participativnih organizacija i organizacija civilnog sektora. Njihova prisutnost u ovim izdancima često ima osnažujuću ulogu, kao što je instrumentalizacija artikulacije tih mreža. Izdanci takođe imaju zaštitnu ulogu od uključivanja tržišnih i državnih subjekata. Na više diskurzivnom nivou, participativne organizacije su mjesta gdje participativni diskurs

i pozicija subjekta mogu cirkulisati, i zato postoji stalna potreba da ove organizacije demokratizuju sopstvenu strukturu i stvore i zaštite stanje unutrašnje snage. To ih, međutim, čini centrima stručnosti zasnovanim na količini poznavanja praktične organizacije participativnih procesa i načinima kako prevladati mnoge probleme koje ti procesi obuhvataju. Svakako da ih ne treba idealizovati; oni često ne uspijevaju zbog sklonosti prema letargiji, izolacionizmu, sukobima, pa čak i samouništenju, ali su i dalje - po mom mišljenju - jedna od strukturnih okosnica za postojanje društva participativne demokratije.

HDŽ: Uloge liderstva i organizacije u podsticanju demokratske i participativne kulture su pitanja na kojima i dalje radimo kroz projekat (tako da šta god ovdje da kažem treba shvatiti kao privremeno). Umrežena komunikacija mnogo više podstiče fluidne i decentralizovane oblike društvene strukture, koji su više povezani sa zajedničkim interesima, nego sa geografskim ograničenjima, obično se češće pojavljuju na ad hoc osnovi oko određenog pitanja ili teme, a onda se napuštaju kada više nijesu relevantni za njihove učesnike. Klasični primjeri ove vrste relativno neizgrađenih interesa zajednice su Fandomi (grupe obožavalaca određene teme prim. prev.). Neki od američkih fandoma pripadaju formalnim organizacijama; djeluju na fluidno utemeljenim zajedničkim interesima i imaju snažan osjećaj društvene pripadnosti. Ipak, ti fandomi su iznenađujuće organizovani, imaju razvijenu neformalnu infrastrukturu koja im pruža komunikaciju između publike i proizvođača, omogućava brz rast novih interesa, omogućava im mnoge konvencije svake godine, omogućava im rasprostiranje informacije pomoću medija koje sami proizvode, i obezbjeđuje im da se brzo mobilišu i odgovore na prijetnje i vanredne situacije. U širokoj definiciji fandom djeluje u skladu sa tim načelima više od 100 godina, ali sposobnost fandoma da prenosi svoje kulturne norme i vrijednosti je poremećena eksplozijom novih internet učesnika. Stari neformalni mehanizmi druženja ljudi u 'zajednici' nijesu se više mogli izboriti sa disperzivnom prirodom mrežne participacije i, kao posljedica toga, neke od društvenih veza grupa su pokidane jer su postupci učesnika raznoliki i jer je polje participacije prošireno.

Stoga, zajednice koje pominjem u "Lovokradicama" (Poachers, Jenkins, 1992) postale su mnogo disperzivniji fenomen do perioda kada sam napisao "Kulturu konvergencije" (Convergence Culture, Jenkins, 2006a). Bio sam veoma zainteresovan za to kako privremena taktička 'zajednica' funkcionise, kako bi stvorila kulturu i saznanje kada sam pisao "Kulturu konvergencije" ili kako oblikuje procjenu i cirkulaciju sadržaja kada sam pisao knjigu "Rasprostrući mediji" (Spreadable Media, Jenkins et al., 2013b). Sa mojim novim istraživanjem mladih i participacije u politici, u pravu ste kada kažete da centralnu ulogu više zauzimaju tradicionalnije izgrađene organizacije, mada su ove grupe i dalje više pokretljive i manje trajne od organizacionih struktura povezanih sa institucionalnom politikom.

Uzmimo, na primjer, grupu Nevidljiva djeca (Invisible Children, IC), koju je pokrenula i distribuirala Kony 2012 (Kligler-Vilenchik i Shresthova, 2012). Ova grupa ima prilično čvrsto izgrađenu organizaciju; ovlašteni zastupnici donose ključne odluke koje određuju viziju i ključne poteze grupe. Ova grupa redovno regrutuje nove

članove, koji često formiraju lokalne cjeline koje često imaju određenu autonomiju od krovne organizacije. Kako bi podržali njihove aktivnosti grupa Nevidljiva djeca aktivno obučava mlade kroz ljetne kampove, stažiranje i organizovanje lokalnih događaja. Mnoga od ovih lokalnih odjeljenja su povezana sa školama i univerzitetima, s jedne strane, ili crkvama, sa druge (Brough, 2012). Medijska proizvodnja grupacije Nevidljiva djeca je i dalje pod čvrstom kontrolom iako postoji ograničeni (ali u porastu) interes u posticanju samostalne video produkcije.

Ova grupa je zbog toga veoma ograničavajući primjer onoga što se zove participativna politika, ali ima mnogo jači uticaj na kulturne i društvene dimenzije politike od tradicionalnih neprofitnih organizacija. Kony 2012 se proširio najprije preko postojećih članova, zatim sa drugim povezanim institucijama u kojima su ti članovi bazirani, a onda, prema spolja kroz sve više neformalne skupove društvenih veza. Video snimak nije mogao da postigne takvu vidljivost samo u ovoj organizaciji, takođe nije mogao dostići takvu brzinu cirkulacije bez uhodane podrške.

Ipak, grupa Nevidljiva djeca takođe pokazuje neke od izazova održavanja mrežne organizacije. Kako je organizacija dobila odgovor od više tradicionalnih grupa za zaštitu ljudskih prava, suočili su se sa krizom liderstva. Nakon što je portparol organizacije Kony 2012 Džejson Rasel (Jason Russell) imao neuspjeh kome je dat veoma značajan publicitet, druge nacionalne vođe i njegovi dugogodišnji prijatelji nijesu iskoristili šansu. Nova generacija lidera, koja je bila iza scene, je istupila, počeli su da proizvode video snimke i da uobličavaju odgovor organizacije, ali za to im je trebalo nekoliko dana kako bi se pregrupisali. Ovo odlaganje odgovora je dovelo do izloženosti članova mreže koja je bila labavo povezana. Pojedincima koji su se pojavili na video snimcima često je nedostajala sposobnost da smisljeno odgovore na kritike. Kony 2012 je postigao rasprostranjenost, ali je nedostajala prodornost: grupa Nevidljiva djeca je zatražila pomoć od svojih članova u rasprostiranju njihove poruke, ali to nije omogućilo prodornost informacije koja je bila potrebna učesnicima da bi mogli da opovrgnu kontra argumente. Organizacija je bila previše centralizovana, nije bila dovoljno participativna, a saznanja nijesu dovoljno raširena preko mreže.

Uporedite organizaciju Nevidljiva djeca sa pokretom Sanjari (the DREAMer). Pokret za prava imigranata u SAD-u istorijski je dobro organizovan sa relativnom hijerarhijom. Pokret teži razbijanju etničkih ili nacionalnih granica, da bude geografski lokalizovan, da zadrži čvrstu kontrolu nad svojim porukama, kao i da se oslanja na etničke medije - kao što je radijska personalizacija u slučaju Španske jezičke zajednice u Los Angelesu, kao što je bilježi Saša Konstanca-Čok (Sasha Costanza-Chock, 2010). Kod DREAM pokreta smo primjetili otklon od mnogih tako formalizovanih struktura. To je pokret koji vode mladi; mladi su povezani iznad nacije i geografske lokacije zahvaljujući njihovoj sposobnosti da se mobiliju preko društvenih medija. DREAMers imaju razvijene kapacitete za medijsku produkciju, svaki učesnik može kreirati i dijeliti video zapise, i kao posljedica toga je izuzetno manja kontrola nad porukama.

Ovako manje struktuirana hijerarhija omogućava mreži DREAMer ogromnu fleksibilnost u odgovoru na promjenu uslova (Zimmerman, 2012), pogotovo kada se borba pomjera od donošenja Federalnih zakona na niz lokalnih i državnih inicijativa. Mreža DREAMer im omogućava da šire saznanja sa bilo kog mjesta na bilo koje drugo mjesto. Lideri su se prirodno pojavili, ali nije bilo fiksne ili hijerarhijske strukture koja bi mogla izostaviti lokalne eksperimente i inovacije. U isto vrijeme, Zimmerman primjećuje da su DREAMers imali koristi od obuka i podrške od mnogih institucionalizovanih organizacija za zaštitu imigrantskih i radničkih prava (2012). Opet, potreban nam je bogatiji teoretski vokabular za opisivanje različitih struktura unutar participativnih organizacija i načina na koji one odgovaraju na izazove mrežne komunikacije.

NK: Primjer organizacije Kony je prilično upečatljiv, jer pokazuje opasnosti tradicionalnog harizmatičnog liderstva. Kao što navodite, ja ne vidim ovo kao dobar primjer demokratskog liderstva. Iako je harizmatično rukovodstvo dokazalo svoju snagu u (relativno) kratkom periodu, svakako postoji opasnost za povećanjem participativne demokratske kulture, kao što su nam pokazali različiti totalitarni režimi tokom 20. vijeka. Ali, svakako, demokratsko rukovodstvo, s jakom posvećenošću unutrašnjoj demokratiji i horizontalnoj hijerarhiji, ne daje garanciju organizacione stabilnosti i efikasnosti, kao što nam je pokazala istorija novih društvenih pokreta. Ipak, participativne organizacije, okarakterisane demokratskom vlašću, u najmanju ruku doprinose jačanju povećanja participativne demokratske kulture. Slažem se sa Vama da su se povećale mogućnosti za izgrađivanje građanske aktivnosti, kao i da sada možemo pronaći više mogućnosti kako bi se organizovali, takođe i sa participativnom demokratskom kulturom. U knjizi "Kultura konvergencije" ste na primjer pomenuli ad hoc organizaciju, koja nas vraća na pisanje Alvina Toflera (Alvin Toffler, 1970.) i Roberta Votermana (Robert Waterman, 1990). Ne bih rekao da te organizacije karakteriše nedostatak hijerarhije, ali je njihova organizaciona struktura horizontalnija nego kod onih u tradicionalnim organizacijama.

Smatram da je jedan od problema ove rasprave taj što treba da vratimo termin liderstvo na dnevni red. Prečesto se stvara dihotomija između tradicionalnih organizacija sa isto tako tradicionalnim rukovodstvom (sa snažnom vertikalnom hijerarhijom) i participativnih organizacija bez liderstva (i bez snažne hijerarhije). Ja bih rekao da je rukovodstvo izuzetno neophodan uslov za funkcionisanje participativnih organizacija, ali da pojam liderstva treba da se uklopi u participativnu demokratiju. Interesantno je da možemo pronaći neke tragove ovog ranog tipa demokratskog liderstva kod Marksa i Engelsa, kada su pisali o Pariškoj komuni i njenoj izuzetnoj ulozi u diktaturi proletarijata (Engels, 1993; Marks, 1993), koju je kasnije Lenjin izobličio u diktaturu avangarde proletarijata. U svom modelu, liderstvo bi trebalo da bude izborno, odgovorno i odmah opozivo. Iako je to samo polazna osnova, delegatska demokratija, koju su razvili Marks i Engels, daje nam dobar uvid u to kako demokratsko rukovodstvo treba da se uklopi i da postupa. Ali osnovna poenta je da treba da promišljamo kroz ulogu liderstva mnogo više i da je olako ne odbacujemo.

Isti tip argumenta primjenjiv je i na same organizacije. Jedna od interesantnih stvari koje smo vidjeli posljednjih nekoliko godina je pomak od tradicionalne organizacione strukture i mnogo više eksperimenata sa drugim načinima strukturiranja društva. (Virtualna) zajednica je dobila mnogo pažnje - i to s pravom - ali ne smijemo ući u dihotomiju gdje se s jedne strane nalazi niz tradicionalnih organizacija, a sa druge strane, mnoštvo organizacija bez strukture. Širkijeva knjiga (Shirky, 2008) "Ovdje dolaze svi: Moć organizacije bez organizacija" (Here Comes Everybody: The Power of Organizing Without Organizations) dobar je primjer ovog načina rezonovanja. Ja mislim da treba da priznamo važnost participativnih organizacija - s čvrstom i formalizovanom predanošću procesu participacije - koji može djelovati kao čvorna tačka participativno demokratske kulture. Mislim da ne bismo trebali zanemariti ulogu mnoštva ili ulogu zajednice sa slabom (ili snažnom) vezom, ali participativne organizacije su i dalje važna okosnica izdanka civilnog društva koje podržava participativnu demokratsku kulturu.

HDŽ: Nakon što smo počeli istraživanja kroz naše studije slučaja, moj tim je identifikovao neke temeljne funkcije koje su participativne organizacije imale u podsticanju uvećanja građanske i političke participacije. Kako smo učinili, nastojajući da vratim našu diskusiju na pojam demokratskog liderstva kako ste pomenuli. Do sada smo sprovedli nekoliko stotina intervjuva sa adolescentima i mladima koji su učestvovali u ovom novom stilu političkog organizavanja. YPP mreža je otkrila brojne primjere kako mladi koriste nove medijske platforme i procese kako bi pronašli i razvili njihov politički glas, pri čemu su pratili putanju mladih ljudi koji su bili uključeni u tradicionalnije vrste političkih struktura. Rekli bismo da postoje neke kvalitativne razlike u vrsti iskustva kada govorimo o mladima koji su uključeni u organizacije koje prihvataju neke osnovne aspekte participativne kulture.

Takve grupe nazivamo participativne. One imaju snažnu želju da regrutuju nove članove, kao i da postojeći članovi budu kontinuirano uključeni. Ove grupe podstiču stalnu participaciju kao dio načina života njihovih članova, a ne kao što je bilo nekada da se reaguje nakon nekoliko godina (glasanje). Članovi 'brinu' o temama, 'brinu' se o njihovoj zajednici, i 'brinu' o svom građanskom identitetu. Oni često intenziviraju pojedinačne želje svojih članova kako bi napravili razliku (Kligler - Vilenchik et al., 2012).

Ove grupe nam pružaju ono što nazivamo struktura mobilizacije (Kligler-Vilenchik, neobjavljeni rukopis u pripremi). One nam pokazuju način na koji individualna participacija može prerasti u nešto veće. Slijedeći logiku nadgledanog građanstva (Hurwitz, 2004; Schudson, 1999.) ove organizacije usmjeravaju pažnju na specifične probleme i predlažu načine pomoću kojih ljudi mogu zajedničkim djelovanjem da dovedu do promjena. Oni obučavaju članove da proizvode sopstvene medije i ispričaju njihove priče. Oni nude mreže kroz koje ovi mediji mogu cirkulisati i postaći angažovanost i zahvalnost publike.

Ove grupe su mjesta građanskog obrazovanja, pružaju pomoć članovima da shvate problematiku određene teme i debate i pomažu u sticanju vještina potrebnih da svrsishodno djeluju kao odgovor na ove probleme. Neka od ovih mentorsta-

va su odozgo prema dolje; neka su pobočna, na primjer kada vršnjaci uče jedni od drugih. Neka od ovih mentorstva su ugrađena u formalne aktivnosti grupe, dok se drugi oblici prirodno pojavljuju kao učesnici koji uče kroz praksu.

Itan Cukerman (Ethan Zuckerman, 2012) je nedavno napisao da je aktivizam na mreži informisanje pomoću različitih modela onoga što se polugama može iznijeti o suštinskim promjenama - od djelovanja kroz reprezentativne organizacije do direktnog pritiska na elite da nastoje da promijene javno mnjenje. Ove grupe rade na više nivoa odjednom, ali njihov uspjeh često zavisi od toga koliko ga ozbiljno razmatraju ljudi koji imaju moć direktnog odlučivanja (često mobilisanjem velike grupe učesnika da bi se fokusirala pažnja na specifične zahtjeve). Ove grupe kolektivno djeluju kako bi bile sigurne da će se njihov glas čuti.

Ne mislim da ovdje iznesem analizu koja je previše utopijska. U nekim slučajevima ove grupe se i dalje previše oslanjaju na prinudu i harizmatične modele liderstva, na šta upućuje moja ranija diskusija o grupi Nevidljiva djeca; dok mnoge nebi spadale pod Vaše poimanja participacije definisano kroz jednakost moći, borbe sa pitanjima različitosti i inkluzije - ali to su grupe koje ozbiljno prihvataju izazove izgradnje participativnije strukture koje mogu da podrže borbu za promjenama.

Biće teško dostići društvene promjene velikih razmjera ključnih institucija i infrastrukture. Imamo veće mogućnosti da postignemo značajniju participaciju na potkulturnom, lokalnom, ili čak mikronivou. Treba da eksperimentišemo sa participacijom u procesima donošenja odluka u porodicama, zajednicama, interesnim grupama umjetničkih institucija i političkih organizacija, prije nego što možemo da sagledamo radikalnu preraspodjelu vlasti na mnogo većem nivou. Iz tog razloga, ključni aspekt mog interesovanja za kulturu participacije sada počiva u reformi obrazovanja (Jenkins, 2006b). Želim da budem siguran da će mnogi mladi ljudi imati pristup vještinama i znanjima potrebnim za participaciju u ključnim odlukama koje utiču na njihove živote. Želim da pomognem da nastavnici usvoje participativniju strukturu u odjeljenjima, tako da mladi ljudi mogu osjetiti kako izgledaju participacija i saradnja (Reilly and Literat, 2012). I želim da naglasim kako aktivističke grupacije treba da njeguju participativnije običaje u internim postupcima (Kligler-Vilenchik and Shresthova, 2012). Učiti participaciju participiranjem.

NK: Ovdje se u potpunosti slažem. Čitajući ove posljednje pasuse, podsjetio sam se starih argumenata civilnog društva, u kojima se naglašava važnost demokratskog civilnog društva kao okruženja za učenje. Ovaj veoma razvojni pristup participaciji, inspirisan Rusoovim (Rousseau) i Volstonkraftovim (Wollstonecraft) stanovištem, gdje ljudi uče participaciju participirajući, i gdje će kroz proces participacije građani postati bolji građani, je apsolutno presudan. Participacija omogućava bavljanje demokratijom, koja se smatra važnom društvenom komponentom sama po sebi. Ovi participativni procesi su iskoristili prednosti postojeće građanske akumulacije, na primjer, znanje i praksu građana, u cilju aktiviranja i potvrđivanja građana koji su dio ovih civilnih akumulacija. Zbog mnoštva tih glasova, veća raznovrsnost se uzima u obzir, za koju se (zajedno sa povećanim nivoom samokontrole) smatra da dodatno doprinosi društvenoj sreći i smatra se boljom garancijom

dobrog odlučivanja. Istovremeno, izvođenje demokratije kroz participaciju generiše procese učenja koji jačaju građanske identitete, a participacija se tada može posmatrati kao pedagoški instrument za generisanje boljeg građanstva i povećanja društvene sreće.

Pitanje koje i dalje stoji je od strateške važnosti. Kako generisati ove procese društvenih promjena? Kako upravljati maksimalističkom participacijom i kulturom demokratske participacije? Kako izbjeći zaglavljivanje samo u veoma minimalističkoj verziji participacije? Takođe, kako da se izbjegne upotreba participativnih tehnologija u nedemokratskim projektima? Ekstremno desničarsko krilo veb stranice Stormfront uređuje "interesantan" forum (<http://vfvv.stormfront.org/forum/>), koji ilustruje to da se participacija može koristiti izvan demokratske kulture. Slažem se sa Vama da treba da usmjerimo istraživanje na društvena područja u kojima postoji interes maksimalističkije verzije participacije, što bi se često moglo smjestiti na 'podkulturni, lokalni, pa čak i mikro nivo', kao što Vi ističete. Ponekad, ti participativni eksperimenti će samo proizvesti privremeno autonomne zone (da uvedemo pojam Hakim Beja) (Hakim Bey, 1991), ali ono što je takođe veoma potrebno je uvođenje tih participativnih zona u mreže (ili izdanke) koje imaju više ili manje jednaku maksimalističku kulturu demokratske participacije, kao i da se međusobno podržavaju u upotrebi participativnih tehnika i tehnologija. Ono o čemu bi takođe raspravljao je intelektualni okvir koji pruža diskurzivnu podršku za postojeće mnoštvo maksimalističkih participativnih postupaka, izraženih u rizomatskim mrežama. Da iskoristimo jedan stari termin, bez iluzije da to može biti izvedeno od strane male grupe pojedinaca, rekao bih da trebamo ideologiju maksimalističke participacije.

HDŽ: Moje interesovanje za učenje participacije kroz participaciju je ključni razlog zašto sam postao tako uključen u područje digitalnih medija i učenje. Za mene, je takav rad logičan nastavak mojih ključnih političkih i teorijskih opredjeljenja. U najmanju ruku, moramo priznati da su mogućnosti za participaciju neravnomjerno raspoređene po kulturama zbog nejednakog pristupa tehnološkoj infrastrukturi (digitalna raspodjela) i nejednakosti u smislu pristupa mogućnostima, vještinama, znanju, mentorstvu i iskustvima, koje nekim grupama olakšavaju participaciju za razliku od drugih (participativni jaz).

Razmišljanje o školama kao mjestima participacije je kontradiktorno u najboljem slučaju. S jedne strane, javno obrazovanje predstavlja instituciju koja dolazi u kontakt s mladima kroz mnoštvo različitih nivoa i rasne pozadine; u tome američke javne škole imaju tradiciju posvećenosti, što može dovesti do podsticanja veće participacije građana. Ipak, u isto vrijeme, škole su u službi države. Često su veoma birokratizovane i hijerarhijski organizovane. Nastavnici imaju sve manje i manje slobode za postavljanje sopstvenih pedagoških planova, istovremeno su pod pritiskom od strane roditelja i nacionalnih višestrukih standarda. Malo ključnih odluka je u rukama onih koji su najbliži učenicima. Ako se nastavnici često osjećaju bespomoćno u tom procesu, studenti se osjećaju još i više (Losh and Jenkins, 2012).

Možemo, dakle, reformisati neke od pedagoških procesa koji se dešavaju u pojedinačnim učionicama; možemo promovisati pojmove su-učenja (coteaching)

ili učenja jednih od drugih, koji ozbiljno razmatraju koliko mladi mogu doprinijeti (Jenkins et al., 2013a). Možemo pokušati da proširimo ekologiju učenja povezivanjem onoga što se dešava u učionici sa većim zajednicama, tako da mladi pronađu izlaz do onih prostora u kojima mogu da uživaju sa većim kapacitetom komunikacija i odlučivanja. Mnogi nastavnici doživljavaju ovaj participativni pristup kao “gubljenje kontrole”, a mnogi studenti ih doživljavaju “ozbiljnije” nego odrasli.

Što se više krećemo van formalnog nastavnog plana, veće su mogućnosti za odgovarajuću participaciju. Biblioteke mogu poslužiti kao privremene autonomne zone (Bey, 1991), naročito u njihovim van-nastavnim funkcijama kao prostori otvoreniji za ispitivanje i istraživanje. Oni mogu biti spona između formalne nastave i raznih mogućnosti za početnu participaciju. Možemo ukazati i na neformalne strukture učenja koje u potpunosti rade izvan državnog sistema, koje omogućavaju još značajniju participaciju, uključujući i onu u strukturama vlasti. O nekim grupama takve vrste participativne politike smo govorili. Čitajte ovako, iako organizacija Nevidljiva djeca može izgledati relativno kruta kao aktivistička organizacija, i dalje je, ali skoro uvijek participativnija od većine škola.

Sve to ukratko staje u ono što je Paolo Freire (Paolo Freire, 1972) opisao kao kritička participacija. Otkrio sam da mi u poslednje vrijeme privlači pažnju odlomak u predgovoru knjige Ričarda Šola (Richard Shaull) “Pedagogija potlačenih” (Pedagogy of the Oppressed), koji se često pogrešno pripisuje samom Freiru: „Obrazovanje funkcioniše kao instrument koji se koristi kako bi se olakšala integracija mlađe generacije u postojeći sistem i kako bi postali konformisti ili slobodni, u zavisnosti od načina na koji se muškarci i žene kritički i kreativno odnose prema stvarnošću i otkrivaju kako da participiraju u transformaciji njihovog svijeta” (Shaull, 1972:13). Ovdje još jednom vidimo da je površinski participacija opet kao pojam tijesno povezana s pojmovima demokratije i građanstva. Freire povezuje participaciju sa kritičkim preispitivanjem, postižući ljude da istraže uslove vlastitog ugnjetavanja i marginalizacije i da proizvode zajedničke predstave o tome kako bi bolji društveni uslovi mogli da izgledaju.

Iako je Freirov koncept prihvaćen u mnogim djelovima Latinske Amerike, pokazalo se da se teže integriše u obrazovni sistem SAD: nastavnici se smatraju ugroženima u vremenu kada škole smanjuju broj radnih mjesta i tako bi bilo šta moglo da se koristi kao osnova za redukciju broja zaposlenih. Prije nego što postignemo vrstu kritičkog promišljanja za koje se Freire zalaže, još moramo da bijemo osnovne bitke da se škole uspostave kao mjesta na kojima mladi mogu imati mogućnosti participacije, međutim, ovo se može ograničiti zahtjevima za standardizovanjem nastavnog plana i programa i standardizovanjem testiranja. Na dnevnoj bazi, škole i biblioteke izgledaju kao prostori gdje možemo uglavnom direktno da intervenišemo da postičemo kulturu participacije, ali proces može biti pun srceparajućih neuspjeha.

Da se veoma kratko osvrnem na Stormfront primjer koji iznosite, ja bih rekao da je borba za postizanje participativnije kulture borba oko infrastrukture i normi. Cilj je da se obezbijedi prostor gdje se temeljne društvene rasprave mogu sprove-

sti pod uslovima koji garantuju da se čuje raznolikost glasova i perspektiva. Uspostavljanjem takve infrastrukture, ljudi koji su uključeni mogu se ipak kretati više u reakcionarnom nego u progresivnom smjeru. Nema ništa od participacije koja garantuje progresivni ishod. Umjesto toga, mi ćemo morati da koristimo participativniju infrastrukturu kako bi se borili suprotno smjeru koje naše društvo uzima. Ja lično dajem prioritet borbama kroz participaciju u smislu uobličavanja sopstvenog posla, ali dajem sve od sebe da ne idealizujem ishod participacije.

NK: Ono što mi je uvijek upečatljivo jeste da rasprava o participaciji u školama i bibliotekama samo pokazuje koliko je sveprisutna debata o participaciji u društvu. U skoro svakom društvenom polju, bez obzira da li se radi o oblasti medicine sa odnosom ljekar - pacijent (vidi Guadagnoli and Ward, 1998) ili da li je umjetnost sa njenim odnosom umjetnik - posmatrač (vidi Bishop, 2006) uvijek postoji debata o participaciji. Kada god se javlja strukturni disbalans snaga, pokušava se organizovati kako bi se on otklonio povećanjem nivoa participacije ugroženih aktera. To je, po meni, jedan od zaključaka sa najvećom nadom do sada. Očigledno, ne treba da fetišizujemo participaciju, jer participacija sama po sebi ima veoma malu vrijednost ako ne bude čvrsto ugrađena u demokratiju (i ne samo formalnu demokratiju). A ponekada zahtjevi za participacijom mogu biti teško potkrijepljeni, ili je participacija jednostavno izostala i onda ulazimo u veoma autoritativnu logiku. Međutim, s obzirom da se ljudi uvijek vrate potrebi da participiraju, barem pokušavaju da preuzmu kontrolu nad onim što utiče na njihov svakodnevni život (i više od toga), a ponekada uspiju u tome, uprkos brojnim preprekama, daje mi nadu da još uvijek možemo biti puno bliže participativnoj utopiji koju obojica negujemo.

HDŽ: Složio bih se sa ovim.

Literatura

- Arnstein SR (1969) A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners* 35(4):216–224.
- Bey H (1991) *T.A.Z.: The Temporary Autonomous Zone, Ontological Anarchy, Poetic Terrorism*. Brooklyn, NY: Automedia.
- Bishop C (ed) (2006) *Participation. Documents of Contemporary Art*. London/Cambridge, UK: Whitechapel/MIT Press.
- Brough M (2012) 'Fair vanity': the visual culture of humanitarianism in the age of commodity activism. In: Mukherjee R and Banet-Wiser S (eds) *Commodity Activism: Cultural Resistance in Neoliberal Times*. New York, NY: New York University Press, pp. 174–198.
- Bunge MA (1977) *Treatise on Basic Philosophy: Volume 3: Ontology I: The Furniture of the World*. Berlin, Germany: Springer.
- Burgess J and Green J (2009) *YouTube: Online Video and Participatory Culture*. London, UK: Polity.
- Carpentier N (2005) Identity, contingency and rigidity. The (Counter-)hegemonic constructions of the identity of the media professional. *Journalism* 6(2): 199–219.
- Carpentier N (2007) Participation and interactivity: changing perspectives. The construction of an integrated model on access, interaction and participation. In: Nightingale V and Dwyer T (eds) *New Media Worlds*.
- *Challenges for Convergence*. Melbourne, Australia: Oxford University Press, pp. 214–230.
- Carpentier N (2011a) *Media and Participation. A Site of Ideological-Democratic Struggle*. Bristol, UK: Intellect.
- Carpentier N (2011b) The concept of participation. If they have access and interact, do they really participate? *CM: Communication Management Quarterly* 21: 13–36.
- Carpentier N (2011c) Contextualising author-audience convergences. 'New' technologies' claims to increased participation, novelty and uniqueness. *Cultural Studies* 25(4 – 5): 517–533.
- Carpentier N (forthcoming) The participatory organization: alternative models for organizational structure and leadership. In: Olsson T (ed) *Producing the Internet: Platforms, Communities, Actors*. Gothenburg, Sweden: Nordicom.
- Carpentier N and Spinoy E (eds) (2008) *Discourse Theory and Cultural Analysis. Media, Arts and Literature*. Cresskill, NJ: Hampton Press.
- Cohen CJ (2010) *Democracy Remixed: Black Youth and the Future of American Politics*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Cohen CJ and Kahne J (2012) *Participatory Politics: New Media and Youth Political Action, Youth & Participatory Politics*. Chicago, IL: MacArthur Foundation.

- Costanza-Chock S (2010) *Se Ve, Se Siente: Transmedia Mobilization in the Los Angeles Immigrant Rights Movement*. Dissertation, University of Southern California.
- Dahlgren P (2009) *Media and Political Engagement: Citizens, Communication and Democracy*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Dahlgren P (2011) Parameters of online participation: conceptualising civic contingencies. *CM, Communication Management Quarterly* 21: 87–110.
- DiMaggio P and Mukhtar T (2004) Art participation as cultural capital in the United States, 1982 – 2002: signs of decline? *Poetics* 32: 169–194.
- Duncombe S (2007) *Dream:Re-Imagining Progressive Politics in an Age of Fantasy*. New York, NY: New Press.
- Engels F (1993) Introduction [On the twentieth anniversary of the Paris commune]. In: Marx K and Lenin VI (eds) *The Civil War in France. The Paris Commune*. New York, NY: International Publishers, pp. 9–22.
- Enwezor O, Basualdo C and Bauer UM (eds) (2003) *Democracy Unrealized (Documenta 11)*. Ostfildern, Germany: Hatje Cantz.
- Fish A, Murillo LFR, Nguyen L, Panofsky A and Kelty CM (2011) Birds of the Internet. Towards a field guide to the organization and governance of participation. *Journal of Cultural Economy* 4(2): 157–187.
- Freire P (1972) *Pedagogy of the Oppressed*. Ramos MB (Trans.) Harmondsworth, UK: Penguin.
- Giddens A (2002) *Runaway World. How Globalisation is Reshaping Our Lives*. London, UK: Profile.
- Guadagnoli E and Ward P (1998) Patient participation in decision-making. *Social Science & Medicine* 47(3):329–339.
- Haraway D (1991) *Simians, Cyborgs and Women. The Reinvention of Nature*. New York, NY: Routledge.
- Hurwitz R (2004) Who needs politics? Who needs people? The ironies of democracy in cyberspace. In: Jenkins H and Thorburn D (eds) *Democracy and New Media*. Cambridge, UK: MIT Press, pp. 101–112.
- Jenkins H (1992) *Textual Poachers: Television Fans and Participatory Culture*. New York, NY: Routledge.
- Jenkins H (ed) (1998) *The Children's Culture Reader*. New York, NY: New York University Press.
- Jenkins H (2003) 'No matter how small': the democratic imagination of Doctor Seuss. In Jenkins H,
- McPherson T and Shattuc J (eds) *Hop on Pop: The Politics and Pleasures of Popular Culture*. Durham, UK: Duke University Press, pp. 187–208.
- Jenkins H (2006a) *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide*. New York, NY: New York University Press.
- Jenkins H (2006b) *Confronting the Challenges of a Participatory Culture: Media Education for the 21st Century*. Chicago, IL: MacArthur Foundation.
- Jenkins H (2009) What happened before YouTube. In: Burgess J and Green J

- (eds) YouTube: Online Video and Participatory Culture. London, UK: Polity.
- Jenkins H (2012a) The new political commons. Policy Options, 2012: 10–12.
 - Jenkins H (2012b) Cultural acupuncture: fan activism and the Harry Potter Alliance. In: Jenkins H and Shresthova S (eds) special issue, Transformative Works and Cultures, vol. 10. doi:10.3983/twc.2012.0305.
 - Jenkins H and Bertozzi V (2007) Artistic expression in the age of participatory culture: how and why young people create. In: Tepper SJ and Ivey B (eds) Engaging Art: The Next Great Transformation of American Life. New York, NY: Taylor and Francis, pp. 145–169.
 - Jenkins H and Kelley W, with Clinton K, McWilliams J, Reilly E and Pitts-Wiley R (eds) (2013) Reading in a Participatory Culture: Remixing Moby-Dick in the Literature Classroom. New York, NY: Teacher College Press.
 - Jenkins H, Ford S and Green J (2013) Spreadable Media: Creating Meaning and Value in a Networked Culture. New York, NY: New York University Press.
 - Kligler-Vilenchik N (Unpublished) Mobilized communities: reconstructing alternative citizenship models through participation observation. . Unpublished manuscript in preparation.
 - Kligler-Vilenchik N and Shresthova S (2012) Learning through practice: participatory culture civics. Confessions of an Aca-Fan. MAPP Working paper. Available at: <http://henryjenkins.org/2012/10/learningthrough-practice-participatory-culture-civics.html> (accessed 5 October 2012).
 - Kligler-Vilenchik N, McVeigh-Schultz J, Weitbrecht C and Tokuhama C (2012) Experiencing fan activism: understanding the power of fan activist organizations through members' narratives. In: Jenkins H and Shresthova S (eds) special issue, Transformative Works and Cultures, no. 10. doi:10.3983/twc.2012.0322.
 - Lange P (2007) Publicly private and privately public: social networking on YouTube. Journal of Computer-Mediated Communication 13(1). Available at: <http://jcmc.indiana.edu/vol13/issue1/lange.html>. (accessed 1 March 2013).
 - Lewin K (1950) The consequences of an authoritarian and democratic leadership. In: Gouldner W(ed) Studies in Leadership. New York, NY: Harper & Row, pp. 409–417.
 - Livingstone S (2005) On the relation between audiences and publics. In: Livingstone S (ed) Audiences and Publics: When Cultural Engagement Matters for the Public Sphere. Bristol, UK: Intellect, pp. 17–42.
 - Losh E and Jenkins H (2012) Can public education co-exist with participatory culture? Knowledge Quest 41:16–21.
 - Marx K (1993) Address of the general council of the international working men's association on the civil war in France. In: Marx K and Lenin VI (eds) The Civil War in France. The Paris Commune. New York, NY: International Publishers, pp. 36–85.
 - Mouffe C (2000) The Democratic Paradox. London, UK: Verso.
 - Mouffe C (2005) On the Political. London, UK: Routledge.

- Pateman C (1970) *Participation and Democratic Theory*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Reilly E and Literat I (2012) *Designing with teachers: participatory approaches to professional development in education*, Confessions of an Aca-Fan. MAPP Working paper. Available at: <http://henryjenkins.org/2012/09/designing-with-teachers-participatory-approaches-to-professional-development-in-education.html> (accessed 14 September 2012).
- Schudson M (1999) *The Good Citizen: A History of American Civic Life*. Cambridge, UK: Harvard University Press.
- Shaull R (1972) Foreword. In: Freire P. *Pedagogies of the Oppressed*, Trans. Myra Berman Ramos. Harmondsworth, UK: Penguin, pp. 9–14.
- Shirky C (2008) *Here Comes Everybody. The Power of Organizing Without Organizations*. New York, NY: Penguin Press.
- Simon N (2010) *The Participatory Museum*. Santa Cruz, CA: Museum 2.0. Available at: <http://www.participatorymuseum.org/chapter1/>
- Terranova T (2000) Free labor: producing culture for the digital economy. *Social Text* 18: 33–58.
- Thorson K, Driscoll K, Edgerly S, Ekdale B, Gamber Thompson L, Schrock A, et al. (2013) YouTube, twitter, and the occupy movement: connecting content and circulation practices. *Information Communication & Society*. Epub ahead of print 9 January 2013. DOI: 10.1080/1369118X.2012.756051.
- Toffler A (1970) *Future Shock*. New York, NY: Random House.
- Waterman RH (1990) *Adhocracy. The Power to Change. The Larger Agenda Series*. Knoxville, TN: Whittle Direct Books.
- Zimmerman AM (2012) *Documenting dreams: new media, undocumented youth and the immigrant rights movement*. Confessions of an Aca-Fan. MAPP Working Paper. Available at: http://henryjenkins.org/2012/07/documenting_dreams_new_media_u.html (accessed 19 July 2012)
- Zoonen LV (2005) *Entertaining the Citizen: When Politics and Popular Culture Converge*. Lanham, MD: Rowman and Littlefield.
- Zuckerman E (2012) *Understanding digital civics. My Heart's In Accra*. Available at: <http://www.ethanzuckerman.com/blog/2012/08/30/understanding-digital-civics/> (accessed 30 August 2012).
- Zuckerman E (forthcoming) *The cute cat theory*. In: Allen D (ed) *Youth, New Media and Citizenship*. Cambridge, MA: MIT Press.

Biografije autora/Author biographies

- **Henri Dženkins** (Henry Jenkins) prorektor profesor komunikacija, novinarstva, kinematografije i obrazovanja na Univerzitetu u Južnoj Kaliforniji. Najnovije od njegovih 15 knjiga su: "Spreadable Media: Creating Meaning and Value in a Networked Culture" (2013, koautori Sam Ford i Joshua Green) i "Reading in a Participatory Culture: Remixing Moby-Dick in the Literature Classroom" (2013, koautori Wyn Kelley, Katie Clinton, Jenna McWilliams, Ricardo Pitts-Wiley i Erin Reilly). Bloguje na henryjenkins.org.

- **Henry Jenkins** is the Provost's Professor of Communications, Journalism, Cinematic Arts, and Education at the University of Southern California. The most recent of his 15 books include *Spreadable Media: Creating Meaning and Value in a Networked Culture* (2013, written with Sam Ford and Joshua Green) and *Reading in a Participatory Culture: Remixing Moby-Dick in the Literature Classroom* (2013, coauthored with Wyn Kelley, Katie Clinton, Jenna McWilliams, Ricardo Pitts-Wiley, and Erin Reilly). He blogs at henryjenkins.org.

- **Niko Karpentije** je vanredni profesor na Odsjeku za studije komunikacija Vrije Univerziteta u Briselu (VUB) i predavač na Karlovom univerzitetu u Pragu. On je takođe član Izvršnog odbora Međunarodnog udruženja za istraživanje medija i komunikacije (IAMCR) i obavljao je dužnost potpredsjednika Evropske asocijacije za istraživanja komunikacija i obrazovanje (ECREA) od 2008. do 2012. godine. Njegov teorijski fokus je na teoriji diskursa, a njegovi istraživački interesi tiču se odnosa između medija, novinarstva, politike i kulture, s naglaskom na društvenim domenima, uključujući rat i sukobe, ideologije, participaciju i demokratiju.

- **Nico Carpentier** is an associate professor at the Communication Studies Department of the Vrije Universiteit Brussel (VUB – Free University of Brussels) and Lecturer at Charles University in Prague. He is also an executive board member of the International Association for Media and Communication Research (IAMCR) and served as the vice president of the European Communication Research and Education Association (ECREA) from 2008 to 2012. His theoretical focus is on discourse theory and his research interests concern the relationship between media, journalism, politics, and culture, focusing especially on social domains including war and conflict, ideology, participation, and democracy.

Prevod sa engleskog jezika:
mr Dragić Rabrenović